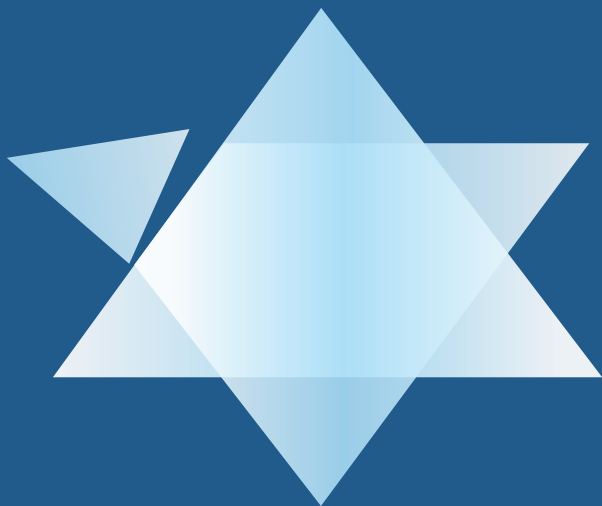

קריעת המסווה

מעל ה'הצעה לחוק גיור ממלכתי'

של 'המכון הישראלי לדמוקרטיה' ועמותת 'עתים'

הרב ישראל רוזן

הקדמה

בימים האחרונים פורסמה ע"י המכון הישראלי לדמוקרטיה ועמותת עתים 'הצעה לסדר', חוברת המביאה את הצעת חוק הגיור שנוסחה על ידם ומרחיבה בהסברים על העומד מאחורי ההצעה. ההצעה המוגשת ע"י בכירי מוסדות אלו, פרופ' ידידיה שטרן, הרב שאול פרבר ואלעד קפלן, יוצרת מצג שווא של הבעיות ופתרונן, וטומנת בחובה כשל לוגי גם מנקודת מבטם של הכותבים. מסמך זה הנועד לחזק את הצעת החוק הוא מעין 'מסך עשן' מתוחכם להשגת מטרה עיקרית; פתיחת פתח רחב לגיורים הרחוקים מאד מן הקונצנזוס, ועטיפת מטרה זו באריזה פסבדו-מחקרית. גם אם ברור למציעים שההצעה לא תניב רבבות מתגיירים כשאיפת כולנו, היא לפחות תקנה למודרן-ליברלים מעמד רבני חשוב.

העובדה המונחת בבסיס המסמך מוסכמת, והיא קיומה של אוכלוסיית יעד לגיור המונה מעל 300,000 אזרחי המדינה (מכח חוק השבות) שאינם יהודים על פי ההלכה. שאלת השאלות היא מדוע "הביקוש נמוך" כלשון המסמך, ומה ניתן לעשות כדי לקדם מטרה נכספת זו.

א. יצירת מצג שווא

נפתח דווקא בפרק ו' העוסק ב"קשיים מעשיים בהליכי הגיור בישראל". הטענות והדוגמאות המובאות בפרק הן אמת, אך יש רק עובדה אחת שחסרה מן הפרק - הוא איננו עוסק כלל באוכלוסיית היעד ולא מסביר דבר אודות "הביקוש הנמוך". בפרק זה מדובר על מצוקת קבוצה קטנטנה (כ-200 לשנה) של אזרחי חוץ הפונים לגיור (בעיקר בעקבות בן זוג. עובדים זרים המעוניינים בגיור כאינטרס כלכלי אינם יעד גיור). קבוצה זו אכן 'זוכה' להתעללות מנהלית רבתי, בעיקר מצד משרד הפנים, אך הצגת מצוקתם כמדגימה את "קשיי הליכי הגיור בישראל" היא הטעייה רבתי וזריית עשן הסחה כדי לחתור תחתיו למשימה העיקרית, גיור ליברלי בלתי מוסכם.

ב. הכרזות מקדמיות שאינן אמת

המציעים מכריזים במסמך מספר פעמים, שההצעה אינה מתימרת לעסוק בצד הדתי של הגיור, ו"שיש צורך בהסכמה רחבה ככל האפשר... שהגרים יתקבלו כיהודים לכל דבר וענין ע"י החברה על שלל מגזריה". אך האם ההצעה עומדת במבחן הכרזות אלו? לשם כך נבחנו את פרטי ההצעה המתייחסים להרכבי הגיור ואת הסמכות הניתנת לגורמים שונים לאישור התהליך.

1. כל רב הוא אב בית-דין לגיור

לב ההצעה הוא לאפשר לכל רב ישוב (תחת התחכמות ניסוחית: "רב עיר, לרבות רב אזורי ורב ישוב") להקים בי"ד לגיור. בישראל ישנם כיום קרוב לאלף רבנים העונים להגדרה זו. כדי להסוות את הזילות מחברי המסמך מכתירים אותם כמכהנים "בתפקיד רבני בכיר מטעם הרבנות הראשית לישראל".

כאן טמון לב העניין: מטרת ההפרטה איננה לאפשר נגישות מרבית, שהרי סעיף מפורש במסמך כבר קובע שכל אחד יכול להתגייס בכל בי"ד לגיור, ללא קשר למקום מגוריו. אם כן המטרה היא להציף רבני שוליים מועטים, הרחוקים מהקונצנזוס, ולאשר להם לפתוח דוכני גיור. תקוות המציעים ברורה: אליהם יתנקזו, כביכול, רבבות עולי חבר העמים המעוניינים בתעודת גיור ממלכתית.

2. הרכב בית הדין

מיהם עמיתיו לכס הגיור של "הרב הבכיר", שהרי ההלכה דורשת הרכב של שלושה דיינים? לפי המסמך הוא יכול לצרף על פי שיקול דעתו הבלעדי, שני אנשים המחזיקים בידם תעודת הסמכה לרבנות מהרבנות הראשית. אין צורך בשום כישור ולא בשום אישור מעבר למינוי ע"י רב הישוב ("הבכיר").

ומה זה אומר? בישראל עשרות אלפים תלמידי ישיבה לשעבר מחזיקים תעודות כאלו ממחלקת הבחינות של הרבנות הראשית, רובם אינם עוסקים בחינוך או ברבנות אלא במקצועות חופשיים, במסחר, בפקידות, במלאכה ובשירות ציבורי וכד'. חלק ניכר מהם גם אינם מנהלים אורח חיים דתי נורמטיבי. זהו 'מאגר דייני הגיור' של המכון הישראלי לדמוקרטיה ועמותת עתים.

3. הדת הרבנות הראשית

הרב הראשי הודר לחלוטין מהצעת החוק, ואינו מוזכר בה כלל. מאז קום המדינה (ולפניה) הייתה סמכות הגיור בידי כ'ראש העדה הדתית' על פי פקודה מנדטורית השרירה עד היום. המציעים התחכמו והמציאו 'תעודת גיור שתונפק ע"י הממונה' אשר "דינה כתעודת אישור לפי פקודת ההמרה" שהעניקה סמכות זו לראש העדה הדתית. משמע: הממונה, שמיד נבין מיהו, יעניק תעודת גיור המכירה במתגייר מבחינה חוקית כיהודי לכל דבר ועניין, זאת ללא התערבות או פיקוח של הרבנות הראשית.

ומיהו הממונה? ה'ממונה' המחליף את 'ראש העדה הדתית', שזוכה למעמד אופרטיבי נכבד בסעיפי החוק המוצע, ימונה להצעתם ע"י הממשלה בלבד, ללא חובת תיאום, ואפילו ללא היוועצות, עם גורמי רבנות. יכול הוא להיות חילוני, רפורמי מוצהר ואולי גם נכרי. חשוב לדעת שעד היום, ראש מערך הגיור התמנה אך ורק ב'הסכמת' הרב הראשי או 'באישורו'. על פי ההצעה, הממונה "המנהלתי" שאינו עוסק בענייני ההלכה, מאשר את הגיורים של "בתי הדין החדשים" על סמך שיקול דעתם ההלכתי הבלעדי של רבני הישובים, ללא שום פיקוח הלכתי בכיר וללא אישור הרבנות הראשית.

לאחר כל אלה, האם ניתן לומר שהחוק אינו עוסק בצד הדתי של הגיור? האם הוא יכול לענות על הצורך בהסכמה רחבה ככל האפשר בין שלל המגזרים? המבקשים לומר כן הם תמימים או מיתממים.

ג. "ביקוש נמוך" לגיור

פרק מרכזי במסמך הוא פרק ד' המנתח את הסיבות ל"ביקוש הנמוך לגיור" כיום. המחברים מזהים שלוש סיבות: רף הלכתי גבוה ונוקשה; אי-סופיות ההליך בשל ביטולי גיורים; ואי קבלת הגיור ע"י הממסד אצל חלק מרושמי הנישואין.

הרף ההלכתי לגיור הוא לב הדיון. כפי שנראה בסעיפים הבאים, שתי הסיבות האחרות הן מצג שווא שנועד ליצור אווירת הפחדה כלפי המצב הנוכחי, ולהכשיר את הקרקע לשינוי דרמטי.

1. אי סופיות וביטול הגיורים

במשך כ- 20 שנות הגיור הממלכתי בוטלו פחות מעשרה גיורים (מתוך כ-80,000 גיורים), בשל הונאת בית הדין וסיבות חד-משמעיות נוספות שגם מחברי המסמך יסכימו להן. זו לא סיבה ל"ביקוש נמוך". נכון, בתי הדין הרבניים החרדים ניסו פעמיים-שלוש לבטל גיורים, וזכורה המערכה הכוללת נגד 'גיורי דרוקמן' בראשות הדיין הרב שרמן. כנגד חשש עתידי מסוג זה, אכן סעיפי החוק המוצע ראויים ומקובלים, והוא נשען גם על פסיקת חז"ל לפיה "אין בית דין מבטל דברי בית דין חברו". אך זהו אבסורד לומר שהמצב ההיפותטי הזה, הוא המבריא או מרתיע את טעוני הגיור.

2. אי קבלת הגיור ע"י רושמי הנישואין

גם קומץ הרבנויות המקומיות שהערימו קשיים ברישום מתגיירים היא בעיה אזוטרית. מחברי המסמך ציינו בעצמם שהותקנו תקנות מספיקות לפתרון הבעיה. כמו כן, פתיחת אזורי רישום הנישואין לכל מאפסת בעיה זו. גם הפתרון שמחברי המסמך הציעו, שדייני הגיור ישמשו רושמי נישואין, כבר קיים ופועל מזה זמן רב. זהו עלבון לאינטליגנציה לטעון שקשיים ממסדיים אלו גורמים ל"ביקוש נמוך". בכל מקרה, סעיפי החוק המוצעים לתיקון מעוות פינתי זה ראויים ומבורכים.

אם כך, שתיים מתוך שלוש הסיבות המניעות את מחברי הצעת החוק הן "עורבא פרח". ובכל אופן אינן קשורות ללב ההצעה בדבר הרכבי בתי הדין לגיור, המפורט לעיל.

3. רף הלכתי גבוה ונוקשה

נשארנו אפוא עם הנקודה הארכימדית, שהיא מטרת מחברי הצעת החוק ומשאת נפשם, רף הגיור. אפשר להתווכח מהו "רף גיור גבוה ונוקשה", שהרי ידוע לכל, כולל יוזמי החוק, כי במגזר החרדי רואים בגיור הנוכחי "רף תת-רצפתי", "קריצת עין" ו"קלות דעת וראש". אעפ"כ ניתן להסכים שהנמכת דרישות הלכתיות והתנהגותיות, שיפור פרוצדורות ובעיקר "תקשורת חיובית" - יגרפו אלפים נוספים למחוזות הגיור. אבל האם זו הדרך לעשות זאת?

ד. חותמת: בלתי קביל

המרשם הבדוק ביותר להרחיק את טעוני הגיור מהגשמת חלום זה היא הטבעת חותמת "בלתי קביל" של הרבנות הראשית לישראל. עולי חבר העמים קוראים עיתונים, והם לא יבואו לבתי דין בנשיאות הרב שאול פרבר ופרופ' ידידיה שטרן. זה מה שצפוי לקרות אם רבני ישובים סופר-ליברלים יקימו בתי דין בצירוף חבריהם, בוגרי ישיבות לשעבר.

אל לנו לשכוח מה אירע לגיורי צה"ל בשנת 2010 כאשר יצאו עליהם עוררין שהם נחותים מהגיור האזרחי. אלמלא הרב הראשי עמאר, בגיבו הרב עובדיה יוסף זצ"ל, שנחלץ להושיע - כל גיורי צה"ל היו "נופלין בבירא". על אחת כמה וכמה אם הרב הראשי היה מצטרף למקהלת המגנים את הגיור. גם אם יתקבל החוק המוצע במסמך שלפנינו - הרבנות הצבאית תהיה הראשונה שלא תפעיל גיורים ללא חותמת כשרות מהרבנות הראשית.

ראש מערך גיור לעומתי הוא אסון גיורי. תוצאתו - אי קבלת הגיורים ע"י הרבנות הראשית, וממילא "ביקוש נמוך", גם אם יופרטו בתי הדין לגיור לאלף ווריאנטים של רף הלכתי.

ה. הצעות חלופיות

אין ספק שיש לשכלל את מערך הגיור, וליצור שיח חיובי ומאיר פנים למבקשי בגיור, להלן הצעותינו לשיפור המצב הנתון:

1. ניתן להפריט את הגיור גם להרכבים נוספים בראשות רבני ערים מכהנים (והם בלבד). רב העיר יצרף אליו שני רבנים נוספים מקרב דייני הגיור הנוכחיים (כולל דיינים לשעבר או דיינים צבאיים)

2. ההרכב טעון אישור הרב הראשי, כראש העדה הדתית הממונה על הגיור בישראל. הרב הראשי ימשיך להעניק 'תעודות המרה' לפי החוק הקיים, באמצעות האצלת סמכות בקורת התיקים וחתימה לאבות בתי הדין הממלכתיים לגיור.

3. ה'ממונה' על הגיור, ובשמו הנוכחי 'ראש מערך הגיור' יתמנה רק בתיאום או באישור הרב הראשי.

הצעת החוק במתכונתה הנוכחית נועדה לקדם אג'נדות ליברליות המתרחקות מן הקונצנזוס ההלכתי, בסתירה להצהרות המציעים כי הצעתם "אינה מתיימרת לעסוק בצד הדתי של הגיור", ו"שיש צורך בהסכמה רחבה ככל האפשר... שהגרים יתקבלו כיהודים לכל דבר וענין ע"י החברה על שלל מגזריה".

קבלת החוק המוצע תגרום לאנרכיה הלכתית, ותביא לגיורים רבים שלא יוכרו על ידי הרבנות הראשית וממילא על ידי ציבורים שלמים בישראל. והתוצאה: הברחת טעוני הגיור ממחוזות הגיור, שהרי כולם כבר מחזיקים באזרחות ישראלית, וקבלת "תעודת המרה" מ"ממונה" חסר סמכות הלכתית, לא תצדיק מבחינתם את המאמץ הכרוך בתהליך ולא תענה על בקשתם להתקבל לקונצנזוס הישראלי.

פורום תורני מקצועי מיסודם של מכוני המחקר התורני

רח' טבנקין 37 באר שבע מיקוד 8475032

forum@chotam.org.il | www.chotam.org.il | 073-2206328